

ФІЗИКО-ЕКОНОМІЧНА СПАДЩИНА С. ПОДОЛИНСЬКОГО ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасному глобалізованому світі, що переживає глибоку еколого-економічну кризу, все більшої актуальності набуває переосмислення історико-наукової спадщини мислителів, які ще в ХІХ столітті заклали фундамент сучасних уявлень про взаємозв'язок природи, праці та економіки. Однією з таких постатей є український науковець, лікар, економіст і мислитель Сергій Подолинський, який першим спробував обґрунтувати ідею єдності фізичних і економічних процесів через призму енергетичного підходу. Його концепція «трудової енергії» стала новаторською спробою поєднання політичної економії з законами термодинаміки, що нині розглядається як одна з передумов формування парадигми сталого розвитку.

На цьому акцентують увагу і автори монографії «Сталий розвиток – ХХІ століття: управління, технології, моделі», які зазначають, що вперше концепція необхідності переходу до принципово інших методів хазяйнування була обґрунтована в працях великого українського вченого С. А. Подолинського у середині ХІХ ст., яка знайшла подальший розвиток вже в середині ХХ ст. та отримала назву «сталий розвиток суспільства» [1, с. 440].

Цілком слушно у своїй праці «Фізична економія. Українська школа» Л. Корнійчук, В. Шевчук та Л. Воробйова наголошують, що українська школа фізичної економії стала основою формування нової економічної парадигми, орієнтованої на енерго-природниче осмислення господарських процесів. Вони підкреслюють, що саме С. Подолинський вперше у світовій науці запропонував природничо-наукове трактування праці. Особливої уваги заслуговує його «космопланетарне» бачення економіки, яке, за словами дослідників, досі не має рівних за глибиною охоплення [2]. Сучасна світова тенденція переходу економіки на принципи сталого розвитку ставить перед світом та Україною нові завдання, стимулює пошук нових підходів до ефективного управління економікою в цілому та її структурних компонентів.

У цьому контексті особливо важливо проаналізувати, як піонерські ідеї С. Подолинського корелюють із сучасними цілями сталого розвитку, затвердженими ООН у 2015 році. Його фізико-

економічна концепція не лише передбачила багато сучасних викликів, але й запропонувала методологічні підходи до їх вирішення. Енергетичний підхід до економіки, запропонований українським мислителем, знайшов своє відображення в сучасних концепціях зеленої економіки, циркулярного господарства та кліматично-нейтрального розвитку.

Детальний аналіз наукової спадщини С. Подолинського дозволяє виявити прямі паралелі між його теоретичними розробками та сучасними глобальними ініціативами сталого розвитку. Його концепція «трудової енергії» як чинника, що здатен збільшувати загальну кількість корисної енергії в системі, знаходить відгук у сучасних підходах до енергоефективності та відновлювальної енергетики. Ідеї про гармонійну взаємодію людини з природними процесами стали основою для формування екологічної економіки та концепції природного капіталу.

Систематизація зв'язків між ідеями С. Подолинського та цілями сталого розвитку дозволяє не лише оцінити пророчий характер його наукових здобутків, але й визначити потенціал використання його методологічних підходів для вирішення сучасних глобальних проблем. В таблиці 1 наведено конкретні співвідношення між основними компонентами його фізико-економічної теорії та відповідними цілями сталого розвитку ООН, ілюструючи безперервність наукової думки від ХІХ до ХХІ століття.

Одним із найважливіших принципів концепції С. Подолинського, що став підґрунтям сучасної парадигми сталого розвитку, є трактування економічних процесів з позиції енергетики. Він був першим, хто спробував об'єднати політичну економію з фізикою, доводячи, що праця людини має розглядатися як процес перетворення енергії, подібний до природних явищ. На його думку, справжнє економічне зростання можливе лише за умови постійного приросту корисної енергії в системі, що не суперечить законам термодинаміки. Такий підхід заклав наукову основу для оцінки ефективності виробництва та споживання в контексті енерговитрат і ресурсозбереження.

С. Подолинський наполягав на необхідності гармонійного співіснування людини з навколишнім середовищем, обґрунтовуючи, що людська діяльність має не руйнувати, а доповнювати природні процеси. Його праці свідчать про глибоке розуміння взаємозалежності між суспільством і біосферою, де порушення енергетичних циклів призводить до деградації як природи, так і людського буття. Такий підхід випередив екологічну економіку ХХ століття й став ідейною основою сучасних стратегій екологічно збалансованого розвитку.

СПІВВІДНОШЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ООН ТА ІДЕЙ С. ПОДОЛИНСЬКОГО

Таблиця 1

№ з/п	Ціль сталого розвитку (ЦСР)	Ідея С. Подолинського	Конкретна праця/основна теза	Сучасна актуальність
1	ЦСР 7: Доступна та чиста енергія	Теорія енергетичного балансу і розподілу енергії	«Людська праця людини та її відношення до розподілу енергії» (1880) Праця людини здатна збільшувати загальну кількість корисної енергії на Землі за рахунок акумуляції сонячної енергії	Концепція відновлювальної енергії та енергоефективності
2	ЦСР 8: Гідна праця та економічне зростання	Концепція праці як творчої сили, що збільшує енергетичний потенціал	«Людська праця людини та її відношення до розподілу енергії» (1880) Продуктивна праця має збільшувати енергетичний потенціал системи, а не просто споживати енергію	Зелена економіка та сталі робочі місця
3	ЦСР 12: Відповідальне споживання та виробництво	Теорія енергетичної економії та раціонального використання ресурсів	«Ремесла і фабрики на Україні» (1880) Концепція: економічна діяльність має базуватися на принципах енергетичної ефективності та мінімізації втрат	Циркулярна економіка та ресурсоефективність
4	ЦСР 13: Боротьба зі зміною клімату	Концепція взаємодії людини з природними енергетичними процесами	«Socialism and the Unity of Physical Forces» (1880) Теоретичне обґрунтування: людська діяльність не повинна порушувати природні енергетичні цикли планети	Кліматична політика та декарбонізація
5	ЦСР 15: Захист екосистем суші	Ідея збереження природних енергетичних циклів	«Людська праця людини та її відношення до розподілу енергії» (1880) Природа сама по собі здатна накопичувати енергію, людина повинна сприяти цьому процесу	Збереження біорізноманіття та екосистем

№ з/п	Ціль сталого розвитку (ЦСР)	Ідея С. Подолинського	Конкретна праця/основна теза	Сучасна актуальність
6	ЦСР 1: Подолання бідності	Концепція справедливого розподілу результатів праці	«Ремесла і фабрики на Україні» (1880) Економічна система має забезпечувати справедливий розподіл створених благ	Інклюзивне зростання та соціальна справедливість
7	ЦСР 11: Сталі міста та громади	Ідея федеративного союзу самоврядних громад	Публіцистичні праці про громадське самоврядування «Суспільним ідеалом є федеративний союз самоврядних громад»	Розумні міста та міське самоврядування
8	ЦСР 4: Якісна освіта	Концепція поширення наукових знань серед народу	Освітня праця Освіта є основою прогресу суспільства та раціонального використання ресурсів	Освіта для сталого розвитку
9	ЦСР 9: Інновації та інфраструктура	Теорія технологічного прогресу в контексті енергетичного балансу	«Подська праця людини та її відношення до розподілу енергії» (1880) Технічний прогрес має сприяти збільшенню корисної енергії в системі	Зелені технології та інновації
10	ЦСР 10: Скорочення нерівності	Ідея соціальної справедливості та рівномірного розподілу благ	Соціологічні праці Справедливий суспільний лад базується на принципах рівності та взаємодопомоги	Інклюзивний розвиток та соціальна згуртованість

Джерело: складено за [3]

У центрі світогляду С. Подолинського стоїть також ідея справедливого розподілу результатів людської праці, що має ґрунтуватися на принципі рівної участі всіх членів суспільства у створенні суспільного продукту. Він виступав за федеративну модель соціальної організації, яка забезпечує децентралізацію влади, відповідальність громад та рівноправність усіх соціальних груп. Ці ідеї перегукуються із сучасним розумінням соціального виміру сталого розвитку, де справедливість і соціальна інтеграція є невіддільними від економічної ефективності та екологічної збалансованості.

Вчений також послідовно продукував ідею необхідності опори на науку в процесі соціального й економічного поступу. Він вважав, що саме через поширення знань, підвищення рівня освіти населення та застосування наукових відкриттів у господарській діяльності можна досягти раціонального управління ресурсами та удосконалення суспільних процесів. У цьому контексті його ідеї стали передвісниками сучасних підходів до сталого розвитку, що базуються на інноваціях, освіті та науково обґрунтованому плануванні.

Таким чином, фізико-економічна концепція С. Подолинського випередила свій час на понад століття, заклавши теоретичні основи для сучасної парадигми сталого розвитку. Його ідеї про енергетичний баланс, гармонію людини і природи, соціальну справедливість та наукове обґрунтування економічних процесів знайшли відображення в цілях сталого розвитку ООН та залишаються актуальними для вирішення глобальних викликів XXI століття.

Список використаних джерел

1. Корнійчук Л., Шевчук В., Воробйова Л. Фізична економія. Українська школа. *Економіка України*. 2006. № 9. № 10. С. 66–73.
2. Сталый розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі : колективна монографія / М. Ф. Аверкіна, Н. М. Андрєєва, М. Д. Балджи, О. О. Веклич ; НАН України, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» ; НТТУ «Київський політехнічний інститут» ; Вища економіко-гуманітарна школа ; Міжнародна асоціація сталого розвитку. 2014. 540 с.
3. Подолинський С. А. Вибрані твори / упоряд., передм. і прим. Л. Я. Корнійчук ; Київський національний економічний ун-т. Київ : КНЕУ, 2000. 328 с.